

JOŠ O INSTRUMENTALU JEDNINE I-VRSTE

Emina Berbić Kolar

Uvod

Instrumental imenica i-vrste zanimljiv je i osobit po svojim nastavcima i njihovoj raspodjeli – dva su nastavka, -i i -ju, a njihova je raspodjela normativno ograničena. Do sada su o upotrebi i normativnim ograničenjima nastavaka -i i -ju pisali Dalibor Brozović,¹ Stjepko Težak,² Stjepan Babić,³ Sanda Ham,⁴ Ljiljana Kolonić,⁵ Mario Grčević.⁶ Zanimljiva je podijeljenost u mišljenjima i obrazloženjima spomenutih jezikoslovaca oko upotrebe nastavka -ju: naime u jednoga je dijela jezikoslovaca mišljenje da se nastavak -ju rjeđe upotrebljava, a da je -i običnije. Drugi se dio jezikoslovaca s tim mišljenjem ne slaže.

Cilj je ovoga rada opisati raspodjelu nastavaka -i i -ju u imenica i-vrste u razgovornom jeziku većih hrvatskih gradskih sredina, ali i u slavonskom dijalektu kao jednom od najstarijih staroštokavskih dijalekata. Normativna se preporuka, naravno, ne može izricati na temelju upotrebe u razgovornom jeziku i dijalektu, ali se može dobiti jasna slika upotrebe koja je neovisna o normi.

Anketirani su studenti Splita, Rijeke, Zagreba, Gospića, Osijeka i Slavonskoga Broda. Zadatak je svima bio isti – dopuniti deset anketnih rečenica instrumentalom jednine imenica i-vrste. U pet je rečenica imenica u instrumentalu bila s atributom, a u pet bez atributa. U gradovima u čakavskom okružju anketirani su samo čakavci, u kajkavskom samo kajkavci, a u štokavskom samo štokavci. Poštivanje pripadnosti anketiranih studenata svakom od naših triju narječja bitno je jer se na taj način zaista dobila cjelovita slika upotrebe nastavaka -i i -ju u odnosu na hrvatska narječja.

Istražila sam i mjesne govore osam sela brodskoga kraja. To su ciljano izabrana najarhaičnija sela staroštokavskoga govora koja pripadaju slavonskome. Slavonski je dijalekt jedan od dijalekata hrvatskoga jezika štokavskoga narječja. Govori slavonskoga dijalekta rasprostiru se gotovo cijelim područjem slavonske Posavine, slavonske Podravine, hrvatskoga dijela Baranje i u Podunavlju, te u nekoliko mjesta izvan Hrvatske. U Bosni i Hercegovini tim se dijalektom govori u okolici Orašja, u Mađarskoj u nekoliko mjesta s mađarske strane Drave te u Srbiji u zapadnobač-

¹ Dalibor Brozović, 1976., str. 1. – 12.

² Stjepko Težak, 1989., str. 33. – 39.

³ Stjepan Babić, 2004., str. 68. – 70.

⁴ Sanda Ham, 1998., Sanda Ham, 1996., str. 1. – 8.

⁵ Ljiljana Kolonić, 2006., str. 161. – 169.

⁶ Mario Grčević, 2006., str. 50. – 59.; Mario Grčević, 2007., str. 15. – 22.

kom Podunavlju. Slavonskim dijalektom govore isključivo Hrvati, a rasprostire se uglavnom uz velike rijeke Savu, Dravu i Dunav.

Suvremene normativne preporuke i suvremeni razgovorni jezik

Kao što je već rečeno, instrumental jednine imenica i-vrste zanimljiv je po svojim nastavcima i normativnim uporabim ograničenjima. Suvremene gramatike bilježe nastavke -i i -u/-ju, -lju. Dobro je navesti opise i preporuke iz suvremenih gramatika jer se razlikuju.

„U I jd dva su nastavka (-i i -ju), ali se -ju javlja u tri varijante (alomorfa): -ju, -lju, -u i to zbog različitih posljedica jotacije. Nastavak -i u I jd mogu imati sve imenice i-deklinacije. Nastavak -ju mogu načelno imati također sve imenice te vrste, ali on u nekih imenica naprosto nema potvrde ili je zabilježen veoma rijetko.“ (Raguž, 1997.: 62.), „U instrumentalu jednine većina imenica može imati dva nastavka: -i, -ju. Ispred nastavka -ju, imenička se osnova jotira: *gladu, košću, radošću*... U imenica koje mogu imati oba nastavka, oba se podjednako upotrebljavaju i oba su pravilna.“ (Ham, 2002.: 48.), „U instr. jedn. nastavak -i mogu imati sve imenice. Nastavak -ju ili -u može također imati većina imenica, ali je u nekih rijedak ili stilski obilježen. Izbor između -u i -ju ovisi od krajnjeg suglasnika osnove.“ (Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika, 2003.: 167. – 168.), „Instrumental jednine ovih imenica tvori se nastavcima -i ili -ju. Nastavkom -i tvori se instrumental sviju imenica ove promjene: *pred ovom divljom čari; i mučen žuči tuge žarke; trače sunca s ružičastom niti; u vezi s mojom kobi; što je u vezi s njegovom ličnosti*. Nastavkom -ju može se tvoriti instrumental od svih imenica ove promjene, ali mnoge od njih s takvim se nastavkom rijetko ili nikako ne upotrebljavaju te je taj lik instrumentala u dijelu imenica stilski snažno obilježen. Nastavak -ju obično se upotrebljava kad je instrumental bez atributa ili bez prijedloga: *Ponudio ga je kruhom i solju*. Kad je imenica s kojim prijedlogom ili atributom, običniji je nastavak -i: *Umrijet će od želje za soli*.“ (Težak-Babić, 2005.: 113. – 114.), „Instrumental jednine završava na -ju, -u i -i. Instrumental se s morfemom -ju//-u može rabiti uvijek, a instrumental s morfemom -i samo kad uza nj stoji pridjev, zamjenica ili prijedlog: *Bavim se mišlju, Bavi se velikom mišlju... S njegovom misli mogli bismo se složiti. Pohvalit će ti se velikom obitelji*.“ (Silić-Pranjčević, 2006.: 111. – 112.), „I jd. tvori se nastavcima -i i -ju, koji se zbog glasovnih promjena nastalih zbog fonoloških razloga ostvaruje i u alomorfima -ju i -u.“ (Babić, Brozović, Škarić, Težak, 2007.: 412.) Nadalje u istoj gramatici stoji točno kada se upotrebljava koji nastavak, ali se također napominje u prilog upotrebe nastavka -ju: „Budući da taj nastavak omogućuje brže i jasnije razumijevanje poruke, može mu se dati prednost kad god se njime sprječava dvoznačnost i makar kratkotrajni nesporazum. Najčešće je to korisno radi razgraničenja I jd. i D jd. *Odupri se ljubavi. - Odupri se ljubavlju. Nemoj prijetiti smrti. - Nemoj prijetiti smrću. Jeseni se radujem. - Jesenju se radujem*. (Babić, Brozović, Škarić, Težak, 2007.: 413. – 414.)

Iako literatura navodi različite nastavke: -ju, -u, -i, ovdje sam prihvatila metodološku postavku Stjepana Babića, i govorim samo o nastavcima -ju, -i:

„...jednostavno kažemo da u I jd. imenica i-sklonidbe imamo nastavak -ju koji se u tvorbi oblika vlada po jotacijskim pravilima o ispadanju zatvornika...uspust da kažem da je drugi

opis u skladu i s povijesnim razvojem, a donekle i sa stanjem u nekim dijalektima, što doduše nije bitno, ali je dobro ako tako može biti.“ (Babić, 2004.: 69. – 70.)

Iz navedene je literature razvidno da je nastavak -i neosporan te da se može upotrijebiti u svim imenicama koje pripadaju i-vrsti. Nastavak -ju različito je tumačen i često ga smatraju stilski obilježenim. Nadalje, rečeno je da se upotrebljava uglavnom kada je imenica bez atributa ili prijedloga. Bitno je istaknuti i mišljenje Dalibora Brozovića jer je ono utjecalo i na oblikovanje suvremenih stavova o nastavku -ju:

„Uzmimo za primjer I jd. u G-i-deklinaciji. Opisi „klasičnoga jezika“⁷ postavljaju stvari ovako: u tom padežu imamo dva nastavka -(j)u i -i, s time da se prvi upotrebljava kada je imenica sama, a drugi kada uza se ima prijedlog, atribut ili apoziciju... iznesena formulacija vrijedi, ali praktički ne za cjelinu modela standardne novoštokavštine. Za hrvatsku varijantu odgovara, možda i za bosanskohercegovački standardnojezični izraz, ali za srpsku varijantu, bar ekavsku, ne vrijedi stvarno. Tu je oblik na -i iščezao iz standardnojezične prakse“ (Brozović, 1976.: 11.)

Uz to poziva se na Ivana Popovića koji kaže u svome radu *Instrumental imenica ženskog roda na suglasnik*, da se u djelima Veselinovića, Nušića, Njegoša, Uskokovića, Čolakovića, Andrića javlja samo nastavak -ju, a jedino u djelima Ive Vojnovića nastavak -i.⁸ Naravno, slijedi objašnjenje kako je samo Vojnović Hrvat pa je to razlogom upotrebe isključivo nastavka -i. Budući da je pripadnost nastavaka -i i -ju već opisana u naprijed spomenutim radovima i dijakronijski i sinkronijski, ali uvijek u književnom jeziku, ovdje želim provjeriti kako je razgovornom jeziku i u štokavskom dijalektu. Naime, suvremena istraživanja hrvatske književne baštine ne podupiru tvrdnju da u hrvatskim književnim tekstovima prevladava nastavak -i. Usuprot.

Anketa je provedena u šest hrvatskih gradova među studentima hrvatskih sveučilišta. I to u različitim dijalekatnim okružjima: Splitu, Rijeci, Zagrebu, Gospiću, Slavonskom Brodu i Osijeku.⁹ Anketirano je 296 studenata. Anketa se sastoji od deset rečenica u koje je trebalo dopisati imenicu i-vrste u instrumentalu. Pet je rečenica bilo s atributom, a pet je bilo bez atributa.¹⁰

Dopunite sljedeće rečenice:

1. Pozdravljam te s iskrenom ..... (radost)
2. Nosim te u srcu s velikom ..... (ljubav)

⁷ Pod pojmom „klasični jezik“ Dalibor Brozović smatra standardnu *novoštokavštinu*.

⁸ Ivan Popović, 1952.: str. 270. – 279.

⁹ Zahvaljujem kolegicama i kolegama koji su mi pomogli provesti anketu: Gordani Laco (Split), Dijani Stolac (Rijeka, Gospić, Split), Damiru Matanoviću (Zagreb), Brankici Ivančić Pil (Zagreb) i Nini Mance (Osijek).

¹⁰ Studentima je rečeno da anketu popune onim oblicima imenica i-vrste kojima se služe u svakodnevnoj komunikaciji, odnosno u razgovornom jeziku. Na kraju je rada priložen primjerak ankete.

3. Dočekali su nas s velikom ..... (čast)
4. Ovo je boja s jakom ..... (postojanost)
5. Počasćena sam s vašom ..... (uzvišenost)
6. Iako stara, njezina duša odiše ..... (mladost)
7. Bila je posebna obasjana..... (svjetlost)
8. Privukao me ..... (nježnost)
9. Pjesma zapisana ..... (krv)
10. .... proroka završilo je jedno razdoblje. (smrt)

Anketa je dala sljedeće rezultate:

1. U rećenici *Pozdravljam te s iskrenom* .....(*radost*). Radošću je upisalo 89,2% Splitsana, 94% Riječana, 90% Gospićana, 77,27% Zagrepčana, 100% Osječana i 82,5% Brođana.
2. U rećenici *Nosim te u srcu s velikom*.....(*ljubav*). Ljubavlju je upisalo 64,5% Splitsana, 87% Riječana, 86,6% Gospićana, 61,36% Zagrepčana, 82,5% Osječana, 75 % Brođana.
3. U rećenici *Dočekali su nas s velikom* .....(*čast*). Časću je upisalo 66,66% Splitsana, 75% Riječana, 70% Gospićana, 65,9% Zagrepčana, 70% Osječana i 60% Brođana.
4. U rećenici *Ovo je boja s jakom* .....(*postojanost*). Postojanošću je upisalo 65,5% Splitsana, 77% Riječana, 63,33% Gospićana, 59% Zagrepčana, 90% Osječana i 65% Brođana.
5. U rećenici *Počasćena sam s vašom*.....(*uzvišenost*). Uzvišenošću je upisalo 54,83% Splitsana, 70% Riječana, 60% Gospićana, 75% Zagrepčana, 77,5% Osječana, 60% Brođana.
6. U rećenici *Iako stara, vaša duša odiše*.....(*mladost*). Mladošću je upisalo 76,3% Splitsana, 96,5% Riječana, 96,66% Gospićana, 81,81% Zagrepčana, 100% Osječana i 95% Brođana.
7. U rećenici *Bila je posebna obasjana*...(*svjetlost*). Svjetlošću je upisalo 92,4% Splitsana, 96,5% Riječana, 96,66% Gospićana, 75% Zagrepčana, 95% Osječana i 95% Brođana.
8. U rećenici *Privukao me*.....(*nježnost*). Nježnošću je upisalo 94,6% Splitsana, 100% Riječana, 95% Gospićana, 81,81 % Zagrepčana, 100% Osječana i 90% Brođana.
9. U rećenici *Pjesma je zapisana*.....(*krv*). Krvlju je upisalo 95,6% Splitsana, 100% Riječana, 100% Gospićana, 81,81 % Zagrepčana, 100% Osječana i 97,5% Brođana.
10. U rećenici .....*proroka završilo je jedno razdoblje*. Smrću je upisalo 94,62% Splitsana, 98,2% Riječana, 100% Gospićana, 84,09% Zagrepčana, 100% Osječana i 92,5% Brođana.

Prvih pet rećenica nudilo je imenicu s atributom. Za takve primjere gramatike kažu da je učestala ili poželjna upotreba nastavka -i.¹¹ Navedeni primjeri pokazuju da se i u imenice s atributom (i to mnogo češće) upotrebljava nastavak -ju. Nema primjera ni iz jednog grada u kojemu bi postotak upotrebe nastavka -i prelazio 50%.

---

¹¹ Vidi Težak-Babić, 2005., str. 113.

U drugih pet rečenica ponuđene su imenice i-vrste u instrumentalu jednine, ali bez prijedloga ili atributa. Rezultati su pokazali još veće postotke upotrebe nastavka -ju. Ta se činjenica uklapa u stavove suvremenih hrvatskih gramatičara koji kažu da je u učestalija upotreba nastavka -ju nego li nastavka -i kada je imenica bez prijedloga ili bez atributa.¹²

Zanimljivo je promotriti i odnose upotrebe u gradskim sredinama u čakavskom, kajkavskom i štokavskom okružju. Gledano u cijelosti, ne uočavaju se nekakva znatna odstupanja. Anketa na cijelom području Hrvatske pokazuje učestaliju upotrebu nastavka -ju u odnosu na nastavak -i. Najviši je postotak upotrebe nastavka -ju u Rijeci i Osijeku. Ne može se zanemariti uzorak budućih učitelja i profesora hrvatskoga jezika koji u velikoj mjeri upotrebljavaju nastavak -ju.

O povijesnoj uvjetovanosti nastavka -ju u I jd. imenica i-vrste pisalo je nekoliko hrvatskih jezikoslovaca: Ljiljana Kolenić, Sanda Ham, Mario Grčević. Treba naglasiti da su spomenuti jezikoslovci opisivali književni jezik, a moje je istraživanje usmjereno prema razgovornom jeziku i dijalektu. Ljiljana je Kolenić na primjeru Ranjinina zbornika pokazala učestalost upotrebe jednoga i drugoga nastavka. U svomu je radu naglasila kako upravo Ranjinin zbornik pokazuje podjednaku upotrebu obaju nastavaka koju ona smatra jedinim ispravnim rješenjem i u današnjem književnom jeziku.¹³ Upotrebu nastavka -ju gledajući iz povijesnoga slijeda i tradicijskog načela zastupa i Sanda Ham koja izrijekom kaže:

„Smatram da je ovdje učinkovitije hrvatski jezik sagledati iz njega samog, iz tradicije i suvremene usustavljenosti, jer na to upućuje i suvremena upotreba.“ (Ham, 1996.: 8.)

Pogledamo li u povijest, u korist nastavka -ju govore i hrvatski slovnici 19. st. U Vebera i Mažuranića preporuča se nastavak -ju:

„Prema tomu, u objema je slovnicama prednost dana nastavku -ju, a nema nikakvoga normativnoga ograničenja o uporabi osim Veberove *opaske* da imenice mogu primiti oba nastavka i Mažuranićeva pravila da je -ju običnije.“ (Ham, 1996.: 6.)

Prvi je spomen o raspodjeli nastavaka, onako kako to navodi i većina suvremenih gramatika, tek u Maretića:

„Na pitanje, kada treba upotrebiti za instr. jedn. oblik na -i, kad li oblik na -ju, može se odgovoriti: kad je instrumental kojim prijedlogom ili kojom drugom imenicom ili pridjevom dovoljno označen kao instrumental, onda Vuk upotrebljava i jedan i drugi oblik... Ali kad instrumental nema ovake potpore u okolnijem riječima, onda Vuk svagda uzima oblik na ju... U ovom događaju i Daničić svagda uzima oblik na ju... – samo treba dodati da je instrumental na i u Daničića u opće mnogo rjeđi nego li u Vuka. U

---

¹² Vidi Težak-Babić, 2005., str. 113.

¹³ Vidi Kolenić, 2006.

narodnijem se pjesmama nalazi instrumental na i također na mjestima, gdje ga Vuk i Daničić ne bi uzeli...“ (Maretić, 1899.: 170).

Kako sam naprijed rekla, hrvatski slovnici iz 19. st., kao i opisi jezika hrvatskih književnika, Maretićevih suvremenika, ne podržavaju takav opis.

Staroštokavski govori slavonskoga dijalekta

Mario Grčević (2006.) pisao je o instrumentalu jednine imenica i-vrste u hrvatskome književnom jeziku od 16. do 19. stoljeća. Krenuo je od Kašićeva prijevoda Biblije u kojemu prevladava nastavak -ju, a završio je sa slavonskim piscem Marijanom Lanosovićem koji je pisao naddijalekatnom štokavštinom i za kojega bilježi da ne upotrebljava nastavak -i osim u jednom slučaju. Upravo me je ta Grčevićeva teza o štokavskom govoru Lanosovićevu potaknula istražiti instrumental jednine imenica i-vrste u staroštokavskim govorima.

Ciljano su izabrani staroštokavski govori slavonskoga dijalekta. To su jedni od najarhaičnijih hrvatskih staroštokavskih govora kojima govore samo i isključivo Hrvati. Na tragu toga uzeto je kao ogledni primjer osam staroštokavskih sela iz brodske Posavine te zabilježeno mnoštvo instrumentala jednine imenica i-vrste. Riječ je o sljedećim selima: Stari Perkovci, Donji Andrijevi, Čajkovci, Podvinje, Rastušje, Vranovci, Slavonski Šamac i Davor. Prema Ivšićevoj raspodjeli govora s obzirom na naglasak, Stari Perkovci, Donji Andrijevi, Čajkovci i Slavonski Šamac pripadaju prvoj skupini, a Podvinje, Rastušje i Vranovci pripadaju četvrtoj skupini govora. Davor pripada petoj skupini govora koja je vrlo rijetka i arhaična i u koju su ubrojena samo tri sela.¹⁴

Kazivači su starije osobe koje uglavnom govore samo slavonskim dijalektom te su vjerodostojni i pouzdani kazivači.¹⁵

Primjeri su razvrstani u tri skupine; prvu s nastavkom -ju, drugu s nastavkom -i i treću s nastavkom -om.¹⁶ Navodim nekoliko primjera za svaku skupinu.

- I.) Nastavak -ju
  - a) s prijedlogom i/ili atributom
    1. Sve možemo dovršit za sat vremena, ali sa tvojom *linošću* trebat će nam cili dan. (Slavonski Šamac)

---

¹⁴ Vidi Ivšić, 1913.: 146. – 147.

¹⁵ Kazivačice i kazivači su redom bili: Marija Karalić (Stari Perkovci), Marija Vukašinović (Donji Andrijevi), Josip Lončarević (Čajkovci), Ana Stević (Podvinje), Katica Perakić (Podvinje), Antun Mustapić (Podvinje), Darinka Mustapić (Podvinje), Katica Kegljen (Rastušje), Ana Škrbina (Rastušje), Ruža Barišić (Vranovci), Franca Ovničević (Slavonski Šamac), Bara Kocić (Slavonski Šamac), Eva Kocić (Slavonski Šamac), Ana Mihić (Davor).

¹⁶ Treći nastavak -om prodro je iz sklonidbe imenica a-vrste.

2. Božić dočekujem s radošću. (Čajkovci)
3. Pravi darovi se poklanjaju s ljubavlju. (Donji Andrijevc)

b) bez prijedloga i/ili atributa

1. *Smrću* završava život kakav poznajem. (Slavonski Šamac)
2. Njena duša odiše *mladošću*. (Slavonski Šamac)

II.) Nastavak -i

a) s prijedlogom i/ili atributom

1. Šta ću ja s njegovom linosti? (Davor)
2. Moja mama se teško nosi s bolesti. (Vranovci)
3. S pameti se svašta more napraviti, mi stari je nemamo. (Podvinje)

b) bez prijedloga i/ili atributa nije zabilježen ni jedan primjer

U cjelokupnome korpusu koji broji 89 rečenica snimljenih na terenu, uočljivi su sljedeći postotci raspodjele svakoga od navedenih nastavaka: nastavak -ju zastupljen je s 32 primjera ili 35,95%, nastavak -i s 40 primjera ili 44,94% i nastavak -om sa 17 primjera ili 19,10 %. Ukoliko zanemarimo nastavak -om, uočiti ćemo podijeljenost raspodjele dvaju nastavaka u relativno jednakim omjerima.

Uspoređujući sa stanjem koje je zatekao i opisao Stjepan Ivšić 1913., uočljiva je manjim dijelom upotreba nastavka -om koji je došao iz sklonidbe imenica a-vrste. Za njega Ivšić kaže: „Prema -om u instr. sing. a-osnova (npr. vodom) govori se obično i -(j)om mjesto-(-j)u u instr. sing. i-osnova, na pr.: zòblòm (Mačkovac), s mládežjòm (D. Lipovac), prid pečom (N. Kapela)...“ (Ivšić, 1913.a: 10.) Iz Ivšićeva je navoda jasno da je nastavak -om već i prije stotinjak godina prodro u neke imenice i-vrste. Također Ivšić taj nastavak u imenica i-vrste drži obilježjem slavonskoga dijalekta. Danas je on najmanje zastupljen, premda nije iščezao. Grčević ga spominje u djelima slavonskih i kajkavskih pisaca 18. st. navodeći primjer Emerika Pavića i njegovo djelo Cvit likarije (1768.) u kojem se češće javlja nastavak -jom nego -ju (vidi Grčević, 2006.: 58.).

Prikupljeni je materijal trebao ukazati na odnos nastavaka -i i -ju. Ukoliko se pogledaju navedeni primjeri, uočava se veća zastupljenost nastavka -ju u odnosu na nastavak -i u Ivšićevoj 1. skupini sela (Slavonski Šamac, Stari Perkovci, Donji Andrijevc, Čajkovci) 70%, u 4. skupini postotci su nešto manji, 50%. Skupina 4. urbanija je, to su uglavnom sela koja su u neposrednom kontaktu s gradskom sredinom.

Nastavak -ju u imenice bez prijedloga i/ili atributa potvrđuje se vrlo rijetko, gotovo nikada, a zabilježen je samo u dvama primjerima kazivača iz Slavonskoga Šamca. (Npr. *Smrću* završava život kakav poznajem. Njena duša odiše *mladošću*.)

- 1.) Nastavak -ju s prijedlogom i/ili atributom potvrđuje se vrlo često, gotovo uvijek. Zabilježen je u svim selima, osim u Vranovcima u kojima uopće nije

zabilježen nastavak -ju, nego se redovito koristi nastavak -i i nešto manje nastavak -om. Primjerice, Ne mogu se pomirit *sa smrću*. (Stari Perkovci), *S velikom smo ljubaznošću i jakošću* postupali prema njihovim zapovidima. (Rastušje)

- 2.) Nastavak -i bez prijedloga i/ili atributa nije uopće zabilježen. Takvu je situaciju zabilježila i Ljiljana Kolenić opisujući instrumental jednine imenica i-vrste u Ranjininu zborniku. (vidi Kolenić, 2006.: 164.)
- 3.) Nastavak -i s prijedlogom i/ili atributom zabilježen je u svim zapisanim primjerima.

Primjerice, Išo je niz ulicu *s ćeri*. (Donji Andrijevc), Šta ću ja s njim i *njegovom linosti?* (Davor)

Iz navedenoga se pregleda može uočiti da se nastavci -i i -ju u instrumentalu jednine imenica i-vrste najčešće potvrđuju s prijedlogom i/ili atributom. Vrlo je rijedak nastavak -ju bez prijedloga i/ili atributa, a nastavak -i nikada ne dolazi bez prijedloga i/ili atributa. Uočava se odstupanje od normativne preporuke koja se odnosi, naravno, na književni jezik – da se nastavak -ju obično upotrebljava uz instrumental bez atributa ili prijedloga, a u staroštokavskim se govorima taj nastavak gotovo uvijek upotrebljava u instrumentalima s prijedlogom, atributom ili apozicijom. Još valja upozoriti (premda nije tema rada) da postoje jasna pravila u hrvatskom književnom jeziku kada u instrumentalu rabiti prijedlog *s*, a kada ne, dok takva pravila u slavonskom dijalektu ne postoje pa tako ni u instrumentalu imenica i-vrste pa gdje bismo u književnom jeziku očekivali prijedlog, u dijalektu izostaje i obratno: *Morali smo slušat učitelja velikom pozornošću*. (Čajkovci), *Problemi se ne rješavaju s udarcima nego s pameću*. (Slavonski Šamac).

Zaključak

Nastavak -ju u instrumentalu jednine imenica i-vrste pripada hrvatskome jeziku i tu ne bi trebalo biti sumnja i nedoumica. Iz svega prikazanoga može se vrlo jasno zapaziti da se i u razgovornom jeziku i u najstarijim štokavskim govorima upotrebljavaju i nastavak -ju i nastavak -i. Vrlo je važno zapaziti da se nastavak -ju upotrebljava čak i češće nego li nastavak -i. Usporedimo li rezultate istraživanja provedenoga za potrebe ovoga rada s prethodnim istraživanjima u književnom jeziku, i to i starijem i suvremenom, doći ćemo do sličnih, pa čak i istih rezultata. Smatram da se na temelju cjelovitoga izučavanja imenica i-vrste u hrvatskome jezika i na temelju svih dobivenih rezultata sa sigurnošću može reći da u hrvatskome jeziku valja upotrebljavati i jedan i drugi nastavak te da nastavak -ju nikako ne smijemo izbacivati ili ga smatrati manje vrijednim ili manje hrvatskim u odnosu na nastavak -i. Moje je istraživanje razgovornoga jezika i staroštokavskoga dijalekta (kao sastavnica hrvatskoga jezika do sada neopisanih u tom smislu) potvrdilo da -ju neprijeporno pripada hrvatskomu jeziku:

„... ne treba se odricati dobrog morfološkoga rješenja samo zato što je ono nazočno i u srpskom; oba su jezika građena na novoštokavskom temelju i kao takvi naravno da imaju zajedničkih sustavnih smjernica, a ako te sustavne smjernice podupire i tradicija, tada ne treba odustajati od dobrog hrvatskog oblika samo zato što isti postoji i u srpskom.“ (Ham, 1996.: 8.)

Primjerak popunjene ankete

Poštovane kolegice i kolege studenti, molim vas popunite navedene rečenice. Upišite imenice i-vrste onako kako biste ih upotrijebili u svakodnevnoj komunikaciji bez obzira na normativnu preporuku. Molim vas upišite i mjesto vašega studiranja. Hvala vam na trudu i pomoći!

Dopunite sljedeće rečenice:

a) Pozdravljam te s iskrenom *radošću* .....(radost)
b) Nosim te u srcu s velikom *ljubavlju* .....(ljubav)
c) Dočekali su nas s velikom *časću* .....(časť)
d) Ovo je boja s jakom *postojanošću* .....(postojanost)
e) Počasćena sam s vašom *uzvišenošću* .....(uzvišenost)
f) Iako stara, njezina duša odiše *mlađošću* .....(mladost)
g) Bila je posebna obasjana *svjetlošću* .....(svjetlost)
h) Privukao me *nježnošću* .....(nježnost)
i) Pjesma zapisana *krvju* .....(krv)
j) *Smrcu* ..... proroka završilo je jedno razdoblje.(smrt)

MJESTO STUDIRANJA- *Zagreb*

Literatura

- Babić, Stjepan, Brozović, Dalibor, Moguš, Milan, Pavešić, Slavko, Škarić, Ivo, Težak, Stjepko, (1991.), Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, Nacrt za gramatiku, HAZU, Zagreb
- Babić, Stjepan, (2004.), Koliko nastavaka ima i-vrsta, Jezik, god. 51., Zagreb, str. 68. – 70.
- Babić, Stjepan, Brozović, Dalibor, Škarić, Ivo, Težak, Stjepko, (2007.), Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, Nakladni zavod Globus, Zagreb
- Barić, Eugenija, Lončarić, Mijo, Malić, Dragica, Pavešić, Slavko, Peti, Mirko, Zečević, Vesna, Znika, Marija, (2005.), Hrvatska gramatika, Zagreb
- Brozović, Dalibor, (1976.), O suvremenoj morfološkoj normi hrvatskoga jezičnog standarda i o morfološkim značajkama standardne novoštokavštine uopće, Jezik, godište 24., Zagreb, str. 1. – 12.
- Brozović, Dalibor (1997.), Narječja hrvatskoga jezika, u knjizi Hrvatski leksikon br. 2, Naklada Leksikon i Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb., str. 1. – 12.
- Grčević, Mario, (2006.), Instrumental imenica i-vrste u hrvatskome književnom jeziku od 16. do 19. stoljeća, Jezik, godište 53., Zagreb, str. 50. – 59.

- Grčević, Mario, (2007.), Instrumental imenica i-vrste na -st u suvremenom hrvatskom književnom jeziku, *Jezik*, godište 54., Zagreb, str. 15. – 22.
- Ham, Sanda, (1996.), O instrumentalu jednine imenica vrste i, *Jezik*, godište 44., Zagreb, str. 1. – 8.
- Ham, Sanda, (1998.), *Jezik zagrebačke filološke škole*, Ogranak Matice hrvatske, Osijek
- Ham, Sanda, (2002.), *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb
- Ivšić, Stjepan, (1913.), Današnji posavski govor, *Rad* 196, Zagreb, str. 124. – 254. i *Rad* 197, Zagreb, 1913a, str. 9. – 138.
- Kolenić, Ljiljana, (1997.), Slavonski dijalekt, *Croatica*, Zagreb, str. 101. – 117.
- Kolenić, Ljiljana, (2003.), Pogled u strukturu hrvatske gramatike, Sveučilište u Osijeku, Osijek
- Kolenić, Ljiljana, (2006.), Instrumental imenica i-vrste u Ranjininu zborniku, *Jezik*, br. 53., Zagreb, str. 161. – 168.
- Maretić, Tomo, (1899.), *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb
- Popović, Ivan, (1952.), Instrumental imenica ženskoga roda na suglasnik, *Naš jezik*, Nova serija, sv. 7. – 8., str. 270. – 279.
- Raguž, Dragutin, (1997.), *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb
- Silić, Josip, Pranjković, Ivo, (2006.), *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb
- Težak, Stjepko, (1989.), Instrumental jednine imenica vrste i, *Jezik*, godište 37., Zagreb, str. 33. – 39.
- Težak, Stjepko i Babić, Stjepan, (2005.), *Gramatika hrvatskoga jezika*, Priručnik za osnovno jezično obrazovanje, Školska knjiga, Zagreb

Sažetak

Emina Berbić Kolar, Učiteljski fakultet u Slavanskom Brodu
UDK 81'366'367.622, izvorni znanstveni rad
primljen 22. siječnja 2010., prihvaćen za tisak 23. kolovoza 2010.

More on the Instrumental Case of Singular i-Type Nouns

The article deals with the instrumental case of singular i-type nouns regarding the already existing endings -i and -ju in standard Croatian. It is known that both endings are used in standard Croatian language, although the ending -i has recently been used more frequently than the ending -ju. We were interested in the situation with Old-Štokavian speeches of the Slavonski Brod – Posavina County, since they represent the most archaic Old-Štokavian speeches, which can well present some historical linguistic changes to all linguists, especially to language historians. The material was recorded in eight villages surrounding Slavonski Brod: four villages from the first Ivšić group, three from the fourth, and one from the fifth Ivšić group. The conclusion based on the recordings is that the Old-Štokavian speeches still often use the ending -ju together with the ending -i, and that there is some usage of the ending -om deriving from the a-inflection. There are neither any strict divisions nor rules suggesting the usage of one or the other ending.